

Natalia Hejzner

Rozwijanie potencjału u ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Kilka słów na początek

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w realiach szkoły ogólnodostępnej jest postrzegany jako osoba o ograniczonym potencjale rozwojowym. Percepcja dziecka w kontekście jego niepełnosprawności i ograniczeń wynikających z niej, stanowi barierę dla nauczycieli, którzy nie zauważają w nim możliwości do osiągnięcia sukcesów. Zniechęcenie kadry pedagogicznej najprawdopodobniej ma swoje źródło w źle zrozumianym przez nią znaczeniu słów „potencjał” i „sukces”. Podstawą indywidualizacji programu pracy z uczniem jest potencjał rozumiany w aspekcie wszelkich zasobów intelektualnych, materialnych, sprawności, umiejętności czy wydajności, mogących przyczynić się do rozwoju danej jednostki czy osiągnięcia celów¹.

Priorytetem rozwijania potencjału uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinno być osiągnięcie przez nich jak najwyższej jakości życia oraz samodzielne podejmowanie się ról społecznych w swoim środowisku². Rehabilitację osób z niepełnosprawnością należy ukierunkować na ich zasoby oraz wspomaganie rozwoju. Analiza mocnych stron oraz barier dziecka to fundament dostosowania wymagań i metod edukacyjnych. Celem edukacji jest rozwój potencjału ucznia, tak by uaktywnił on swoje zdolności, zasoby, a następnie efektywnie wykorzystał je w życiu codziennym.

1. Krupiński R., Jankowiak A. (red.) (2012), *Słownik psychologiczny. Leksykon ludzkich zachowań*, Konin

2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej

W zespole klasowym, w szkole ogólnodostępnej, uczeń z orzeczeniem o kształceniu specjalnym, w sytuacjach zadaniowych, wymagających współpracy grupy, często spostrzegany jest jako balast uniemożliwiający wykonanie powierzonych zadań. Rolą nauczyciela jest przydzielić tak zadania, aby osoba z niepełnosprawnością mogła je zrealizować. Efektywność pracy ucznia ze SPE gwarantuje dobór adekwatnych działań do jego możliwości psychofizycznych. Rzutuje to również na relacje, od których zależy jego samoocena i obraz ludzi go otaczających – a to wpływa na jego dalszy rozwój.

W procesie wspomaganie wzmocnienia potencjału ucznia powinno się wykorzystać jego indywidualne cechy charakteru (model PERMA³), tj.: pozytywne emocje, zaangażowanie, relacje, poczucie sensu i osiągnięcia.

Przykład z mojej praktyki

Jacek⁴ jest uczniem klasy 6 szkoły podstawowej. Chłopiec posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym oraz słabosłyszenie. Dziecko ma obustronny niedosłuch i nosi aparat słuchowy. W klasie pracuje pod okiem nauczyciela współorganizującego kształcenie. Jacek, z powodu wydłużenia etapu edukacyjnego⁵, dołączył do zespołu klasowego w bieżącym roku szkolnym. W funkcjonowaniu chłopca największą barierę stanowiła zaniżona samoocena oraz związany z nią brak aktywności, a w konsekwencji zahamowanie rozwoju potencjału dziecka. Nastolatek w grupie czuł się niepewnie, wycofywał się z interakcji koleżeńskich, czasem płakał w trakcie lekcji bądź przerwy. Zespół nauczycieli pracujących z Jackiem przeprowadził wielospecjalistyczną ocenę poziomu funkcjonowania ucznia oraz stworzył indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny⁶, na bazie którego rozpoczęto z nim pracę.

Wysoki poziom lęku dziecka uniemożliwiał mu podejmowanie działań również w trakcie zajęć edukacyjnych. Nauczyciel współorganizujący kształcenie oparł swoją pracę z uczniem na piramidzie potrzeb Abraha-

3. https://pl.wikipedia.org/wiki/Model_PERMA

4. imię zostało zmienione

5. Na podstawie § 5. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół

6. WOPFU i IPET zawsze tworzy się przy udziale rodziców dziecka (w spotkaniach zespołu wzięła udział matka ucznia).

ma Masłowa. Priorytetem było zapewnienie chłopcu potrzeby bezpieczeństwa, na podstawie której można było zbudować relację. W pierwszym kroku ustalono z dzieckiem zasady współpracy, w tym tak podstawowej sprawy, jak to z kim chce siedzieć w ławce (przyznanie prawa wyboru). Słowa kierowane do ucznia „jestem przy Tobie”, „możesz mnie o wszystko pytać”, „masz prawo być zły/smutny/zmęczony”, „nie będę Ciebie do niczego zmuszać”, „obowiązuje nas szczerłość” – zapewniały chłopcu spokój, poczucie opieki i wsparcia. Bardzo ważne było przyznanie Jackowi prawa do wyrażania emocji, zwłaszcza tych negatywnych. Budowanie poczucia bezpieczeństwa oraz relacji było procesem ciągłym. Po osiągnięciu niezbędnego minimum w pracy z uczniem można było zintensyfikować działania w kierunku włączania dziecka w interakcje rówieśnicze w klasie. Dużą rolę odgrywali nauczyciele prowadzący lekcje. Współpraca między nimi a nauczycielem współorganizującym, wyznaczenie wspólnych celów, wzajemne zrozumienie, pomogły „zaistnieć” Jackowi w grupie. Chłopiec na zasadzie dobrowolności był włączany do zadań, proszony o podejście do tablicy czy wypowiedź na forum klasy. Codzienna praca z uczniem opierająca się na jego mocnych stronach, tj. pogodne usposobienie, energiczność oraz poczucie humoru, przyniosła wymierne efekty. Jacek zaczął dobrze czuć się w towarzystwie kolegów i koleżanek, spędzał z nimi coraz więcej czasu podczas przerw, zaczął czuć się akceptowany. W ten sposób została zaspokojona u dziecka potrzeba przynależności.

Potrzeby uznania i samorealizacji są niezbędne do rozwijania potencjału. Dużym problemem u uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest brak motywacji, który stanowi przeszkodę w rozwoju zdolności. Jak zmotywować ucznia do podjęcia wysiłku? Należy podać mu nie tylko cel, ale również wytłumaczyć sens. Jeśli uczeń nie widzi uzasadnienia dla swoich działań, to nie wkłada w swoją pracę pełni swoich zdolności i nie angażuje się w nią dostatecznie. Nauczyciel jest moderatorem jego działań, powinien tak postawić cel, aby uczeń osiągnął sukces i przesunął granice swoich możliwości. Jacek na początku roku szkolnego nie miał motywacji do podejmowania wysiłku. Zapewnienie mu poczucia bezpieczeństwa oraz przynależności pozwoliło na wyznaczenie realnych celów. Uczeń bardzo dobrze czuł się w pracy zespołowej, dzięki czemu mógł brać udział w konkursach plastyczno-technicznych. Wraz z kolegami z klasy przygotowywał prace. W konkursie „Pszczółki to nasi przyjaciele” zdobył wyróżnienie.

Indywidualizacja pracy z Jackiem – uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych – oparta na jego mocnych stronach, zapewnienie mu realizacji podstawowych potrzeb, przyznanie prawa do decyzyjności oraz wzmocnienie motywacji, wpłynęły na poprawę

jego poczucia własnej wartości i rozwinęły samoświadomość o posiadaniu zdolności.

Podsumowanie

Uwolnienie potencjału rozwojowego ucznia niepełnosprawnego oraz jego wpływu na własne warunki życiowe, prowadzi do integracji i aktywnego włączenia w środowisko społeczne. Ponadto daje możliwość funkcjonowania w zróżnicowanych sytuacjach społecznych czy zaistnienie na rynku pracy. Poczucie sprawstwa i decyzyjności oraz umiejętność korzystania z własnych zasobów minimalizuje niebezpieczeństwo segregacji dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, prowadzi do jego integracji i włączenia do zespołu klasowego, a w następstwie wyposaża w umiejętności niezbędne do życia w społeczeństwie.

Bibliografia:

1. Janusz Kirenko, „O granicach możliwości i ich przekraczaniu. Poza rezyliencją osób z niepełnosprawnością” w „Od integracji do inkluzji. 30 lat edukacji integracyjnej – idea i rzeczywistość”, redakcja naukowa Ewa M. Kulesza, Danuta Al-Khamisy, Paulina Zalewska, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2021
2. Piotr Majewicz, „Mocne strony charakteru uczniów z niepełnosprawnością – perspektywa psychologii pozytywnej” w „Od integracji do inkluzji. 30 lat edukacji integracyjnej – idea i rzeczywistość”, redakcja naukowa Ewa M. Kulesza, Danuta Al-Khamisy, Paulina Zalewska, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2021
3. Krystyna Popowska, „Potencjał intelektualny uczniów z zespołem Downa i orzeczoną niepełnosprawnością intelektualną w opinii ich rodziców”, w *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, Nr 2(18) 2020, Poznań
4. Krupiński R., Jankowiak A. (red.) (2012), *Słownik psychologiczny. Leksykon ludzkich zachowań*, Konin.
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół
7. https://pl.wikipedia.org/wiki/Model_PERMA

Natalia Hejzner

Olifrenopedagog, diagnosta i terapeuta pedagogiczny, diagnosta i terapeuta SI. Nauczyciel współorganizujący proces kształcenia dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w Szkole Podstawowej im. Danuty Siedzikówny ps. Inka w Czarnem, na co dzień współpracująca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Człuchowie. Zawodowe zainteresowania to diagnoza przyczyn niepowodzeń uczniów oraz innowacyjne metody nauczania.